

Sikkerhetskompetanse og sikkerhetskultur

Svanhild Gundersen
Katrine Aam Svendsen

Seksjon for informasjonssikkerhet

NIFS – 20.05.21

Hvordan arbeider offentlige virksomheter med sikkerhetskompetanse og sikkerhetskultur?

STATSFORVALTNINGEN (2018)

- 27 % klarer ikke å dekke opp sitt behov for fagkompetanse på informasjonssikkerhetsområdet
- Virksomhetene arbeider med kompetanseheving, men arbeidet er lite målrettet og ikke tilpasset egenart og behov
- Kun 40 % har kartlagt sikkerhetskulturen

FYLKESKOMMUNER OG KOMMUNER (2020)

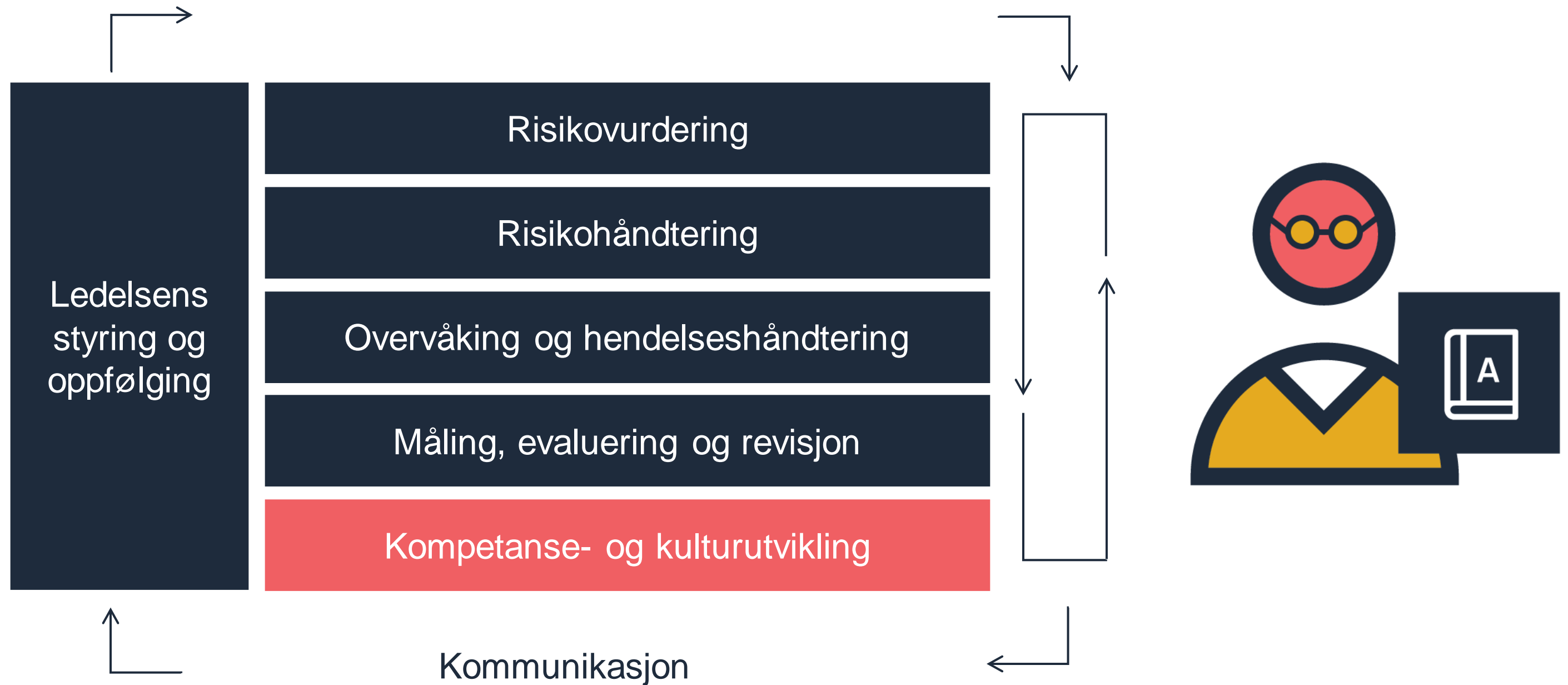
- Under halvparten av små og mellomstore kommuner gjennomfører kompetansehevende aktiviteter minst en gang i året
- Manglende kompetanse og forståelse hos medarbeidere og ledere, samt manglende kultur, utgjør hindringer i forbindelse med informasjonssikkerhet

[Difi-rapport 2018:4 Arbeidet med informasjonssikkerhet i statsforvaltningen.](#)

[Digdir-rapport 2020:3 Arbeidet med informasjonssikkerhet i fylkeskommuner og kommuner.](#)

Kompetanse – en del av internkontrollen

Kompetanse- og kulturutvikling innen informasjonssikkerhet

Her finner du veiledning som kan hjelpe deg når du skal arbeide med kompetanse og kultur innen informasjonssikkerhet i din virksomhet.

Kartlegging av digital sikkerhetskultur

Få veiledning om hvordan du kan kartlegge den digitale sikkerhetskulturen i din virksomhet.

Kompetanse- og kulturutvikling innen digital sikkerhet

Få veiledning om hvordan du kan arbeide med utvikling av kompetanse og kultur knyttet til digital sikkerhet.

Virkemidler

Kompetansebeskrivelser

Les om ansvar, arbeidsoppgaver og kompetansebehov for ulike roller innen styring og kontroll av informasjonssikkerhet.

Dilemmatrening innen informasjonssikkerhet

Bruk dilemmatrening for å arbeide med kultur og kompetanse.

E-læring for ledere

E-læringskurset "Er det sikkert" forteller om leders ansvar for informasjonssikkerhet, og hvorfor det lønner seg å ta informasjonssikkerhet på alvor.

Veileder for kartlegging av digital sikkerhetskultur

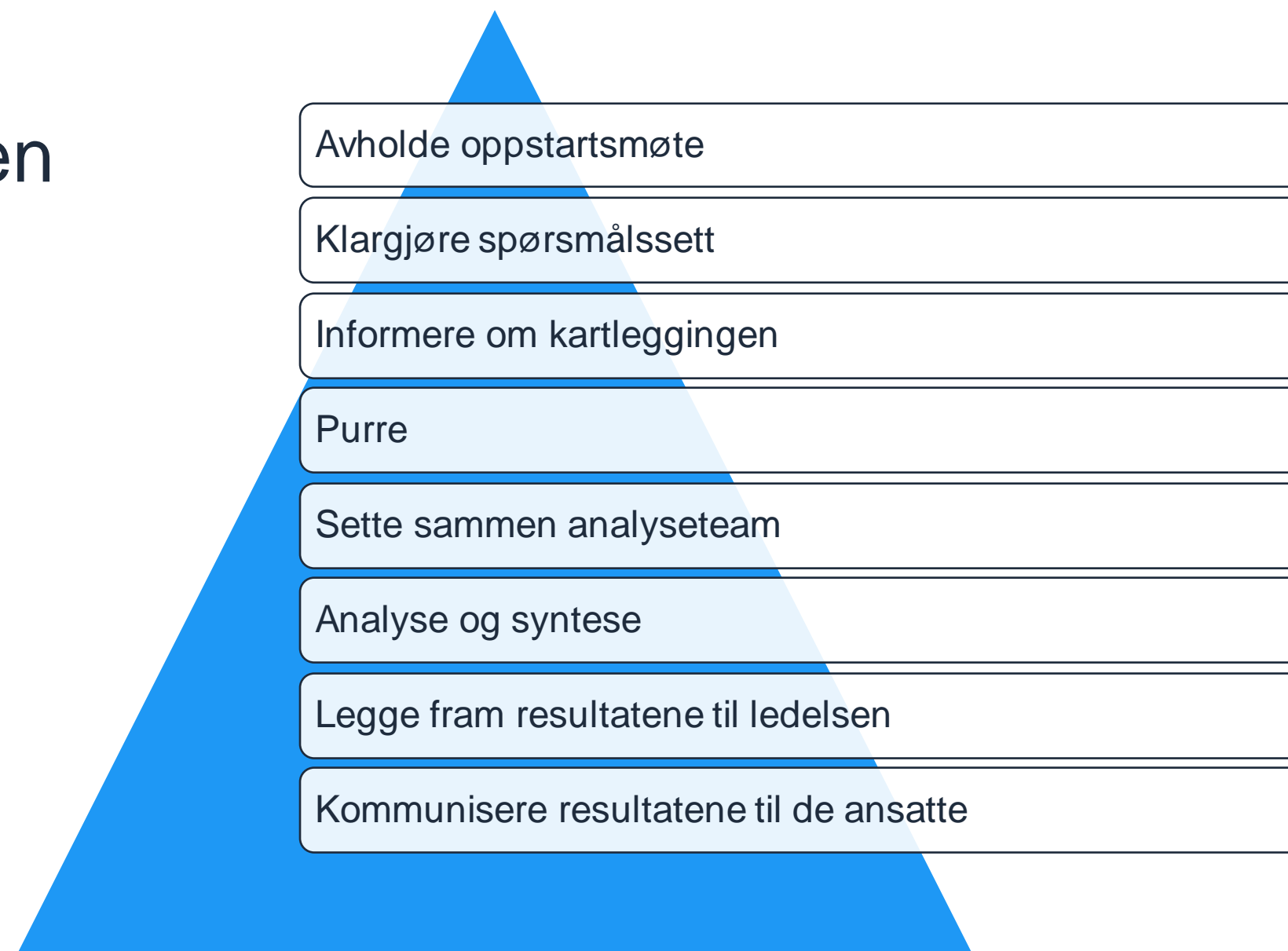
Når du skal gå i gang med å utvikle kompetanse og kultur innen digital sikkerhet i virksomheten, anbefaler vi at du starter med å kartlegge den digitale sikkerhetskulturen.

Innhold

- [Om veiledningen >](#)
- [Overordnede spørsmål for kartleggingen >](#)
- [Forankring og beslutning >](#)
 - [Hva må du tenke på før du begynner? >](#)
 - [Målgruppe >](#)
 - [Personvern >](#)
 - [Beslutning >](#)
- [Planlegging - før kartleggingen begynner >](#)
 - [1. Avholde oppstartsmøte >](#)
 - [2. Klargjøre spørsmålssettet >](#)
- [Gjennomføring >](#)
 - [3. Informere om kartleggingen >](#)
 - [4. Sende ut spørreundersøkelse >](#)
 - [5. Purre >](#)
- [Analysere resultatene >](#)
 - [6. Sette sammen analyseteam >](#)
 - [7. Analyse og syntese >](#)
- [Presentasjon av resultatene >](#)
 - [8. Legge fram resultatene til ledelsen >](#)
 - [9. Kommunisere resultatene til de ansatte >](#)
- [Videre arbeid >](#)
- [Kartleggingsverktøy \(last ned\) >](#)

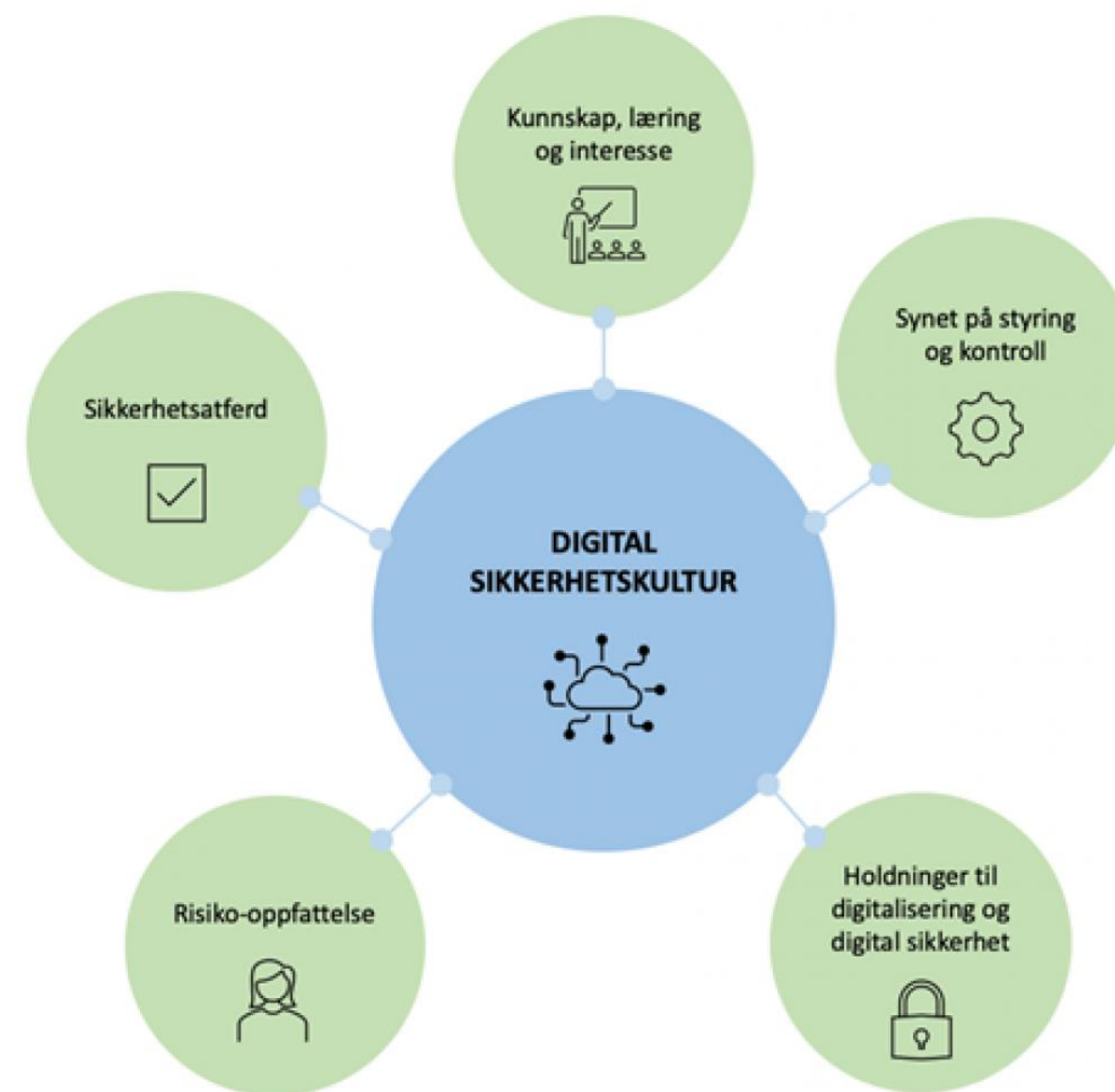
Veileder for kartlegging av sikkerhetskultur

Plan for kartleggingen

Fem ulike faktorer som påvirker digital sikkerhetskultur

- Holdninger til digitalisering og digital sikkerhet
- Risikooppfattelse
- Sikkerhetsadferd
- Kunnskap, læring og interesse
- Synet på styring og kontroll

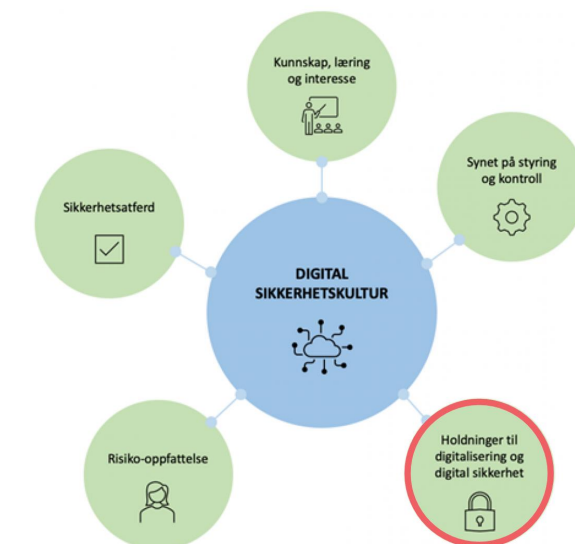
Eksempelspørsmål

8) I hvilken grad opplever du at dine kolleger sier fra til deg om du gjør noe som kan utgjøre en digital risiko for virksomheten? (F.eks. gå fra en datamaskin som ikke er låst med passord)

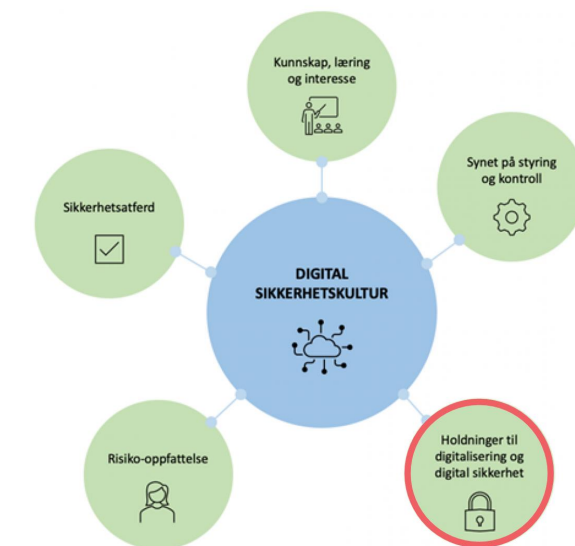
- I svært liten grad
- I ganske liten grad
- I ganske stor grad
- I svært stor grad
- Vet ikke

9) Hvor lett eller vanskelig synes du det er å si fra til en kollega dersom du ser at denne gjør noe som kan utgjøre en digital risiko for virksomheten?

- Det er svært lett å si i fra
- Det er ganske lett å si i fra
- Det er ganske vanskelig å si i fra
- Det er svært vanskelig å si i fra
- Vet ikke

Holdninger til digitalisering og digital sikkerhet

- **Ledelsen bør**

- beslutte hvilke skrevne og uskrevne normer de ønsker i virksomheten, hvordan de skal kommunisere disse og gå foran med et godt eksempel.
- kommunisere til organisasjonen hvordan virksomhetens verdier og visjon påvirker den digitale sikkerhetskulturen.
- kommunisere til organisasjonen hvordan alt henger sammen innen digital sikkerhet, og at det den enkelte gjør innen sikkerhet har betydning for sikkerheten til virksomheten og til fellesskapet.
- kommunisere til organisasjonen hva virksomheten gjør innen digitalisering og digital sikkerhet og hvorfor dette er viktig for virksomhetens oppdrag.
- kommunisere til organisasjonen verdien av digitalisering for den enkelte, for virksomheten og for samfunnet, og hvorfor det er viktig å beskytte denne mot digitale risiko.

Arbeide helhetlig med kompetanse- og kulturutvikling

Veileder i kompetanse- og kulturutvikling innen digital sikkerhet

Denne veilederen omhandler arbeid med utvikling av kompetanse og kultur knyttet til digital sikkerhet. Vi anbefaler at du har startet med å kartlegge den digitale sikkerhetskulturen i virksomheten.

Innhold

- [Om veiledningen >](#)
- [Helhetlig arbeid med kompetanse- og kulturutvikling >](#)
 - [Kartlegge behov - sette i gang tiltak på relevante områder >](#)
 - [Velge målgruppe >](#)
 - [Ta i bruk passende tiltak >](#)
 - [Tenke helhetlig - se tiltak i sammenheng >](#)
 - [Måle effekt >](#)
 - [Etablere forvaltningsregime for kompetanse- og opplæringstiltak >](#)
- [Faktorer som påvirker digital sikkerhetskultur >](#)
 - [Holdninger til digitalisering og digital sikkerhet >](#)
 - [Risiko-oppfattelse >](#)
 - [Synet på styring og kontroll >](#)
 - [Sikkerhetsadferd >](#)
 - [Kunnskap, læring og interesse >](#)

Seks steg til et helhetlig opplæringsprogram

- Kartlegge behov
- Velge målgruppe
- Ta i bruk passende tiltak
- Tenke helhetlig
- Måle effekt
- Etablere forvaltningsregime

Seks steg til et helhetlig opplæringsprogram

- Kartlegge behov
- Velge målgruppe
- Ta i bruk passende tiltak
- Tenke helhetlig
- Måle effekt
- Etablere forvaltningsregime

Seks steg til et helhetlig opplæringsprogram

- Kartlegge behov
- Velge målgruppe
- Ta i bruk passende tiltak
- Tenke helhetlig
- Måle effekt
- Etablere forvaltningsregime

Kompetansebeskrivelser

- Beskriver hvilken kompetanse som er relevant for ulike roller i informasjonssikkerhetsarbeidet

... for å ...

- hjelpe virksomhetene til å få oversikt over hvilken kompetanse de har behov for
- gjøre det lettere å legge en plan for strategisk kompetanseheving i virksomheten

Seks steg til et helhetlig opplæringsprogram

- Kartlegge behov
- Velge målgruppe
- Ta i bruk passende tiltak
- Tenke helhetlig
- Måle effekt
- Etablere forvaltningsregime

Tiltak

Kurs/foredrag

Aksjon/stunt

Ambassadører

En-til-en samtaler

Gjenstander

Filmer

Podcast

E-læring

Møteplasser

Dilemmatrening

Informasjonsskriv

Dilemmatrening innen informasjonssikkerhet

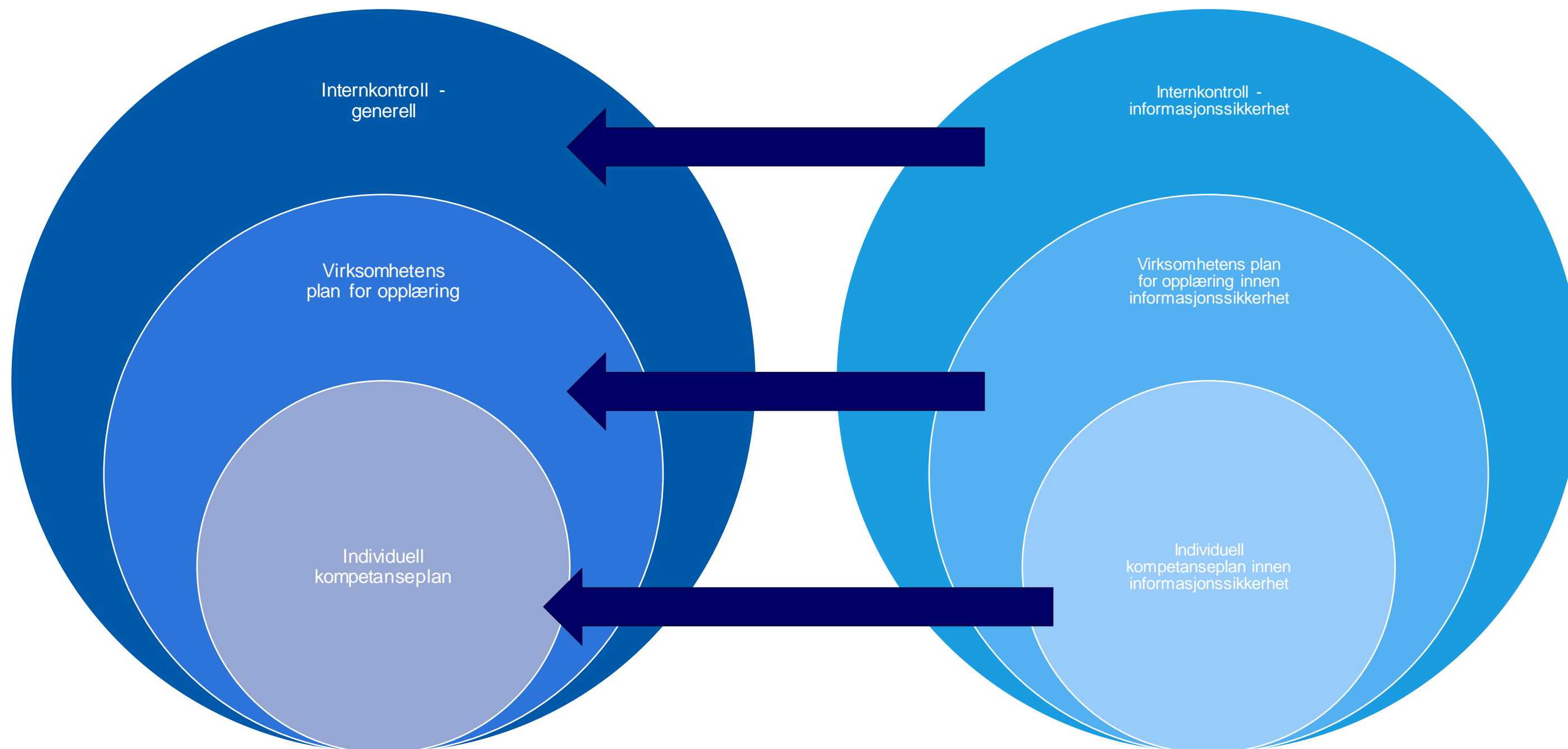
Dilemmatrening er eit verktøy for kompetanse- og kulturutvikling. For å hjelpe verksemder med å auke kompetansen og utvikle kulturen innan informasjonssikkerheit, har vi utvikla ei dilemmatrening.

Seks steg til et helhetlig opplæringsprogram

- Kartlegge behov
- Velge målgruppe
- Ta i bruk passende tiltak
- Tenke helhetlig
- Måle effekt
- Etablere forvaltningsregime

Kompetanse- og opplæringsplaner

Veileder i helhetlig styring av informasjonssikkerhet

For å sikre god styring og kontroll av informasjonssikkerhet må man jobbe helhetlig, og se informasjonssikkerhet som en del av virksomhetsstyringen

I denne veilederen ser vi på:

- Hva det si å jobbe helhetlig
- Fellestrekkene for arbeidet med styring og kontroll
- Hvordan ulike fagområder og regelverk gir ulike perspektiver
- Oversikt over hvilke veiledningsaktører som kan bistå på området

[Se veilederen her](#)

Seks steg til et helhetlig opplæringsprogram

- Kartlegge behov
- Velge målgruppe
- Ta i bruk passende tiltak
- Tenke helhetlig
- Måle effekt
- Etablere forvaltningsregime

Seks steg til et helhetlig opplæringsprogram

- Kartlegge behov
- Velge målgruppe
- Ta i bruk passende tiltak
- Tenke helhetlig
- Måle effekt
- Etablere forvaltningsregime

Digitaliseringsdirektoratets tilbud

- [Internkontroll i praksis – informasjonssikkerhet](#)
- [Helhetlig styring og kontroll av informasjonssikkerhet](#)
- [Veiledere og virkemidler til kompetanse- og kulturutvikling innen informasjonssikkerhet](#)
- [Kompetansebeskrivelser for roller innen styring og kontroll av informasjonssikkerhet](#)
- [Dilemmatrening](#)
- [E-læringskurs «Er det sikkert?» på statens læringsplattform](#)

digdir.no/infosikkerhet

infosikkerhet@digdir.no

digdir.no

Digitaliseringsdirektoratet

postmottak@digdir.no

22 45 10 00

Postboks 1382 Vika, 0114 Oslo

Besøksadresser:

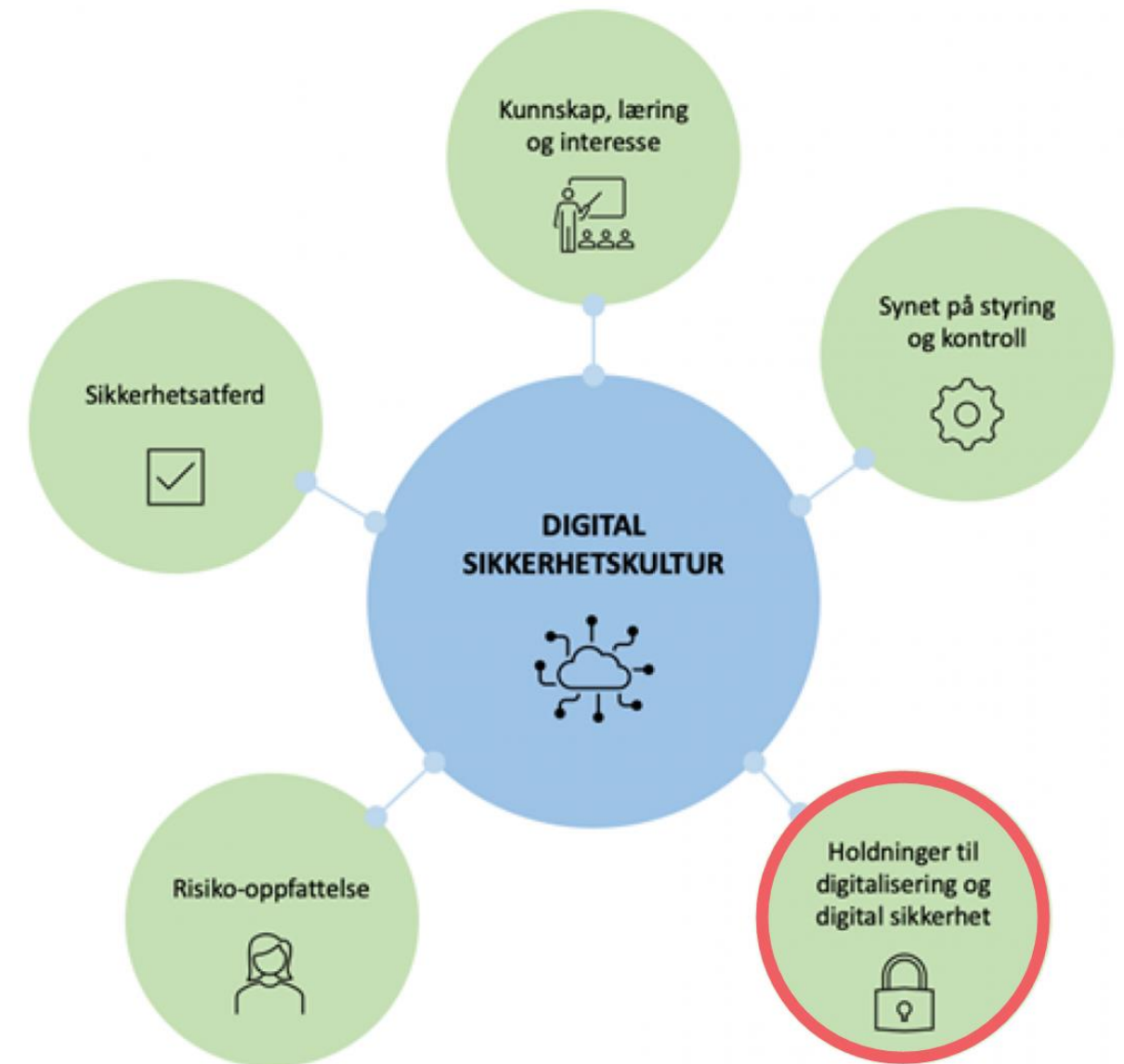
Industriveien 1, 8900 Brønnøysund

Skrivarevegen 2, 6863 Leikanger

Grev Wedels Plass 9, 0151 Oslo

Holdninger til digitalisering og digital sikkerhet

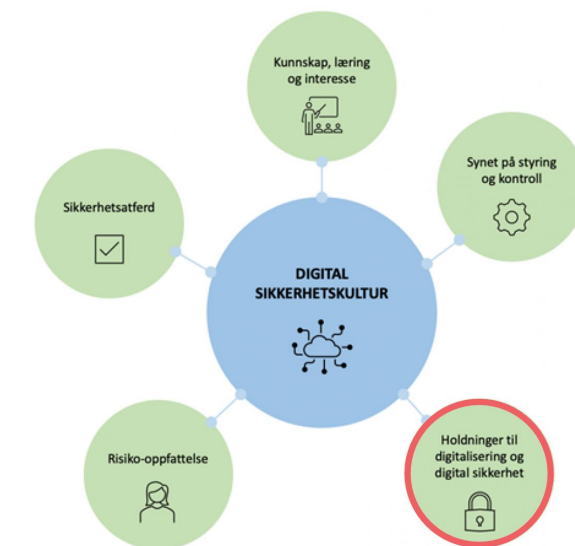
- Beskriver kulturen i organisasjonen
- Kan påvirke bruken av digitale tjenester i positiv eller negativ retning

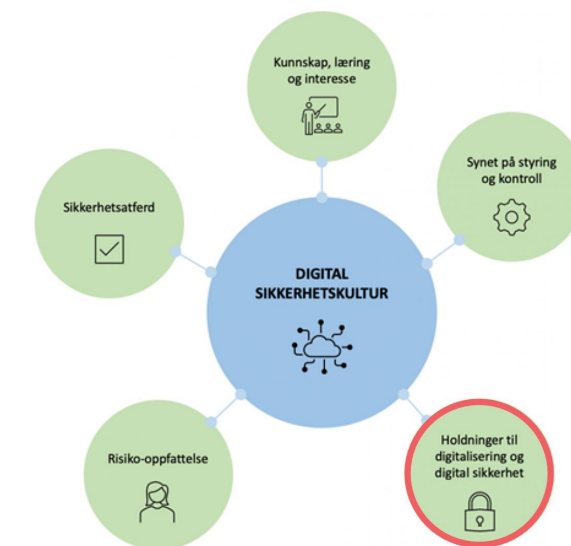
Eksempelspørsmål

10) I hvilken grad opplever du at ledelsen er gode rollemodeller når det kommer til digital sikkerhet?

- I svært liten grad
- I ganske liten grad
- I ganske stor grad
- I svært stor grad
- Vet ikke

Holdninger til digitalisering og digital sikkerhet

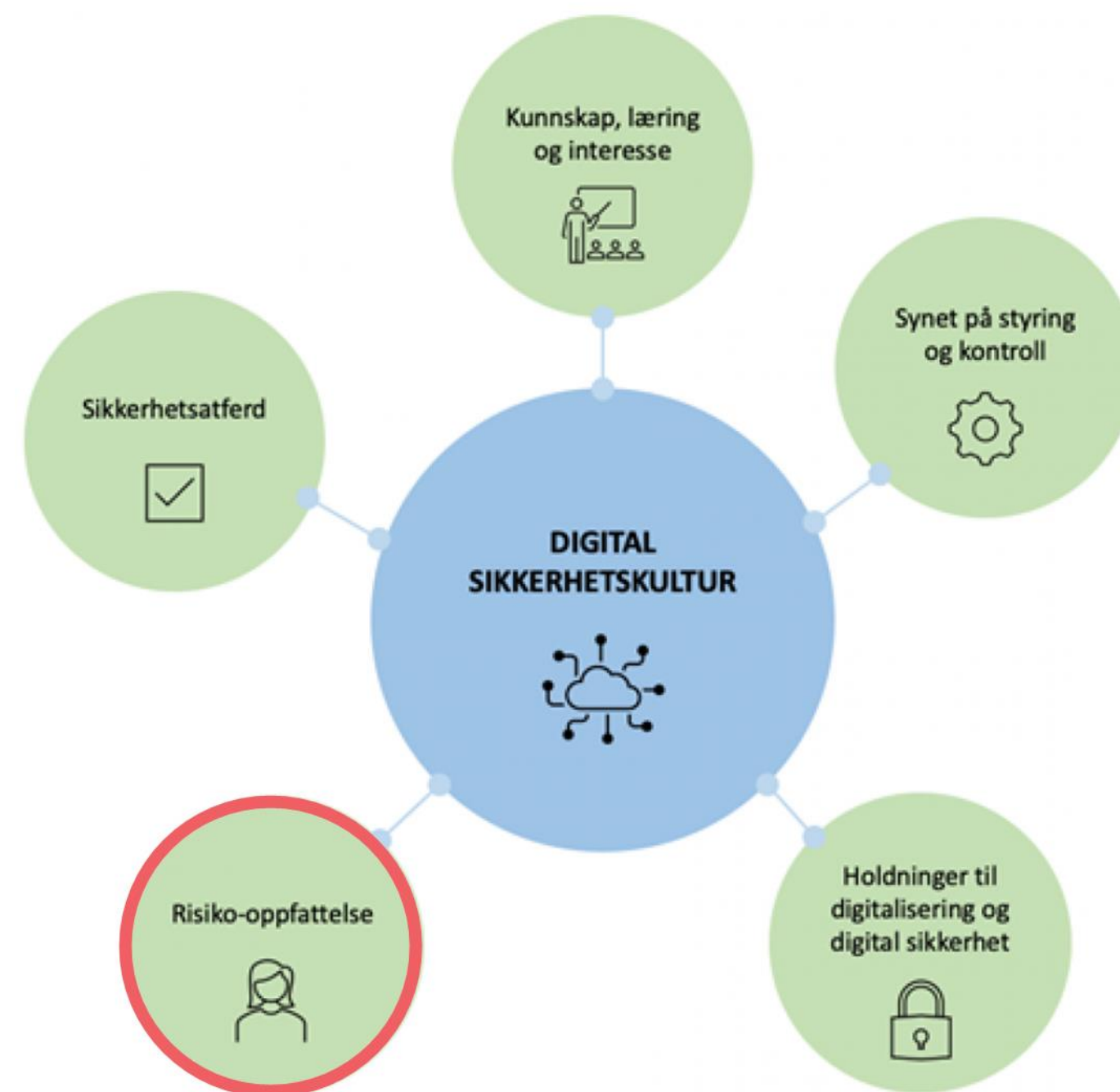

- **Ledelsen bør**

- beslutte hvilke skrevne og uskrevne normer de ønsker i virksomheten, hvordan de skal kommunisere disse og gå foran med et godt eksempel.
- kommunisere til organisasjonen hvordan virksomhetens verdier og visjon påvirker den digitale sikkerhetskulturen.
- kommunisere til organisasjonen hvordan alt henger sammen innen digital sikkerhet, og at det den enkelte gjør innen sikkerhet har betydning for sikkerheten til virksomheten og til fellesskapet.
- kommunisere til organisasjonen hva virksomheten gjør innen digitalisering og digital sikkerhet og hvorfor dette er viktig for virksomhetens oppdrag.
- kommunisere til organisasjonen verdien av digitalisering for den enkelte, for virksomheten og for samfunnet, og hvorfor det er viktig å beskytte denne mot digitale risiko.

Risiko-oppfattelse

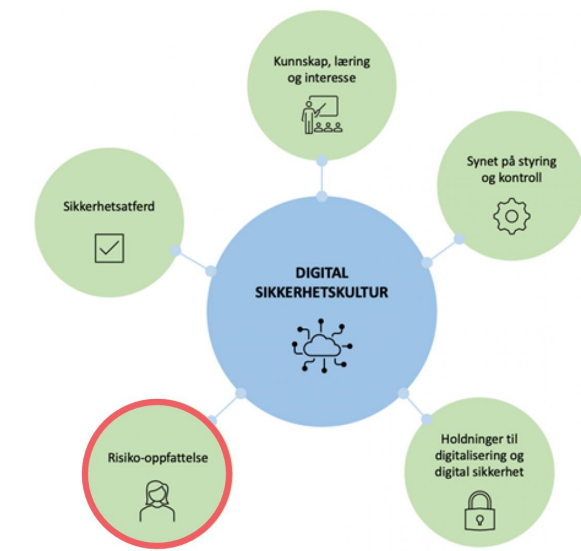
- Viser hvordan de ansatte forholder seg til risiko
- Gir kunnskap om hvilke tiltak man bør sette inn
- Man bør arbeide for at hele organisasjonen har en lik oppfatning av risiko

Eksempelspørsmål

12) I hvilken grad er du bekymret for at det følgende skal hende deg?

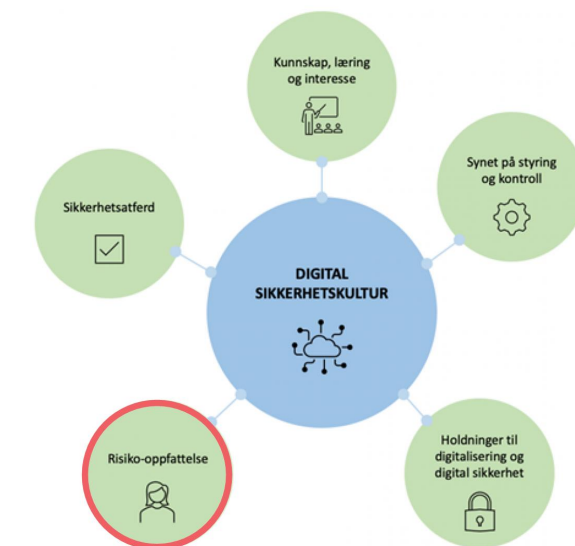
	I svært liten grad	I ganske liten grad	I ganske stor grad	I svært stor grad	Vet ikke
At jeg skal bli hetset eller mobbet på nett pga. min stilling	☐	☐	☐	☐	☐
At jeg skal få virus el. på arbeidsgivers datautstyr	☐	☐	☐	☐	☐
At jeg skal bli lurt til å gi fra meg informasjon	☐	☐	☐	☐	☐
At min virksomhet skal bli utsatt for målrettede digitale angrep fra eksterne aktører	☐	☐	☐	☐	☐
At min virksomhet skal bli utsatt for digitale angrep fra utro tjenere	☐	☐	☐	☐	☐
At min virksomhet skal bli utsatt for svikt i digitale systemer på bakgrunn av utilsiktede feil	☐	☐	☐	☐	☐

Risiko-oppfattelse

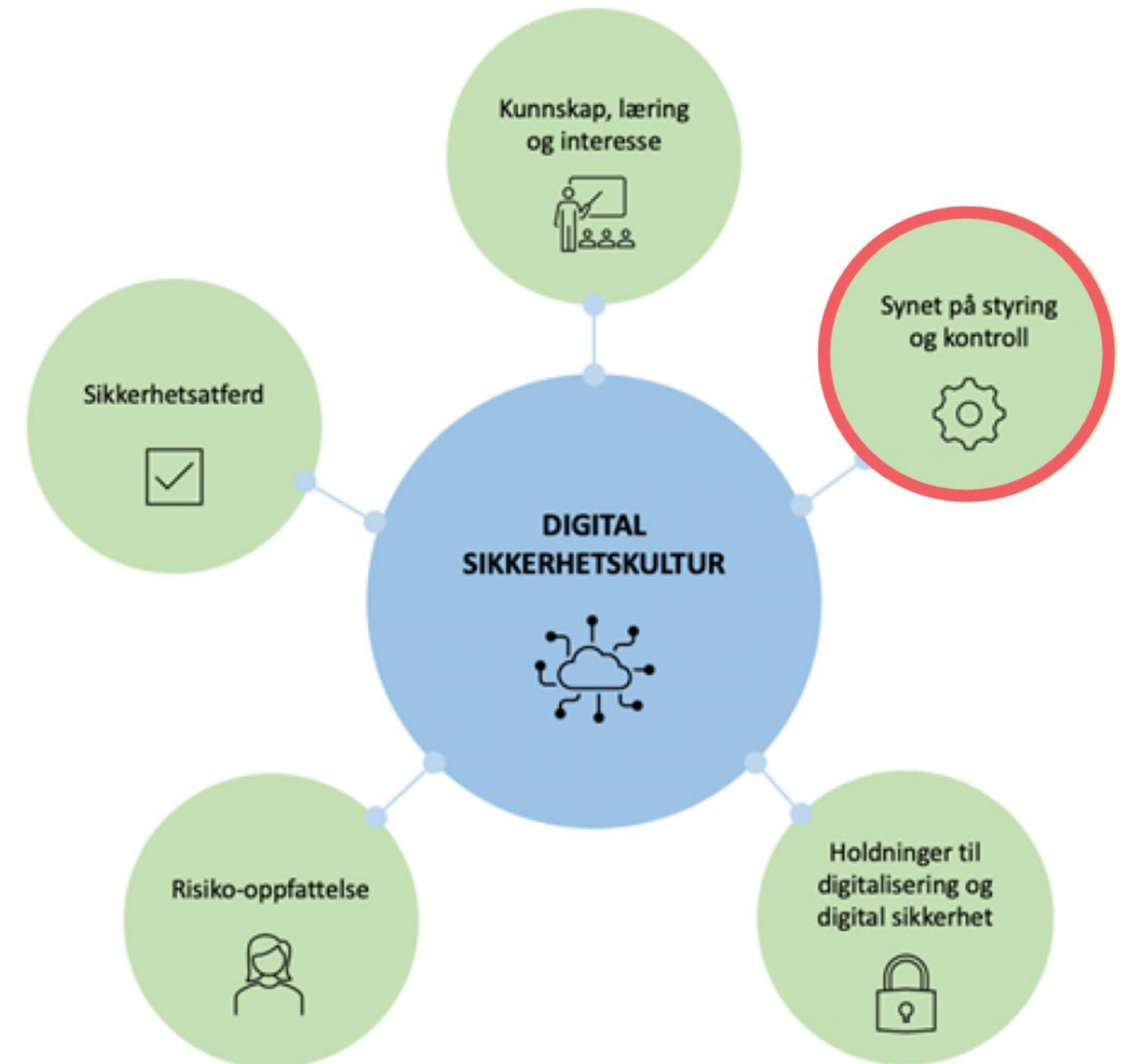
- **Ledelsen bør:**

- kommunisere til organisasjonen fakta omkring sikkerhetshendelser som rammer virksomheten, andre relevante virksomheter eller samfunnet for øvrig.
- kommunisere til organisasjonen hva som gjøres for å beskytte virksomheten, de ansatte og brukere av virksomhetens tjenester, mot digital risiko.
- kommunisere til organisasjonen hvordan de skal gjøre risikovurderinger og fortløpende tolke risikosituasjonen.
- sørge for at organisasjonen har kunnskap, metodikk og verktøy for å vurdere og håndtere den risiko de er ansvarlig for, og den risiko de må vurdere i det daglige.

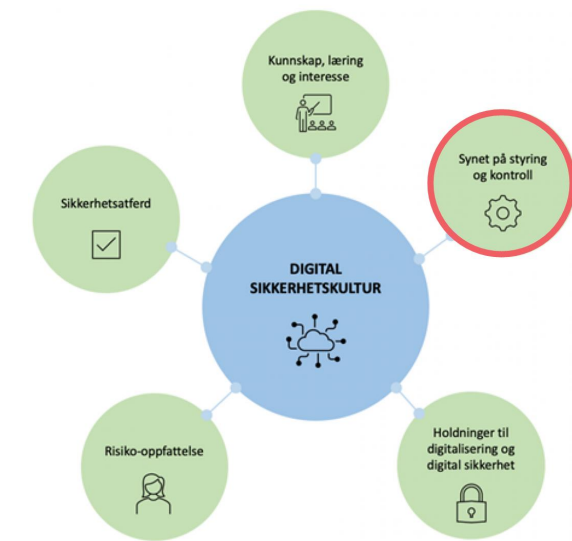

Synet på styring og kontroll

- Viser om organisasjonen kjenner og følger føringene fra ledelsen

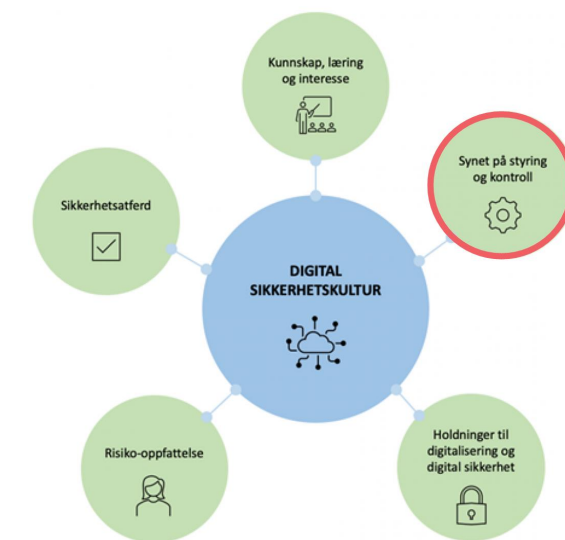
Eksempelspørsmål

15) Har virksomheten din regler for digital sikkerhet?

- Ja Nei Vet ikke

Synet på styring og kontroll

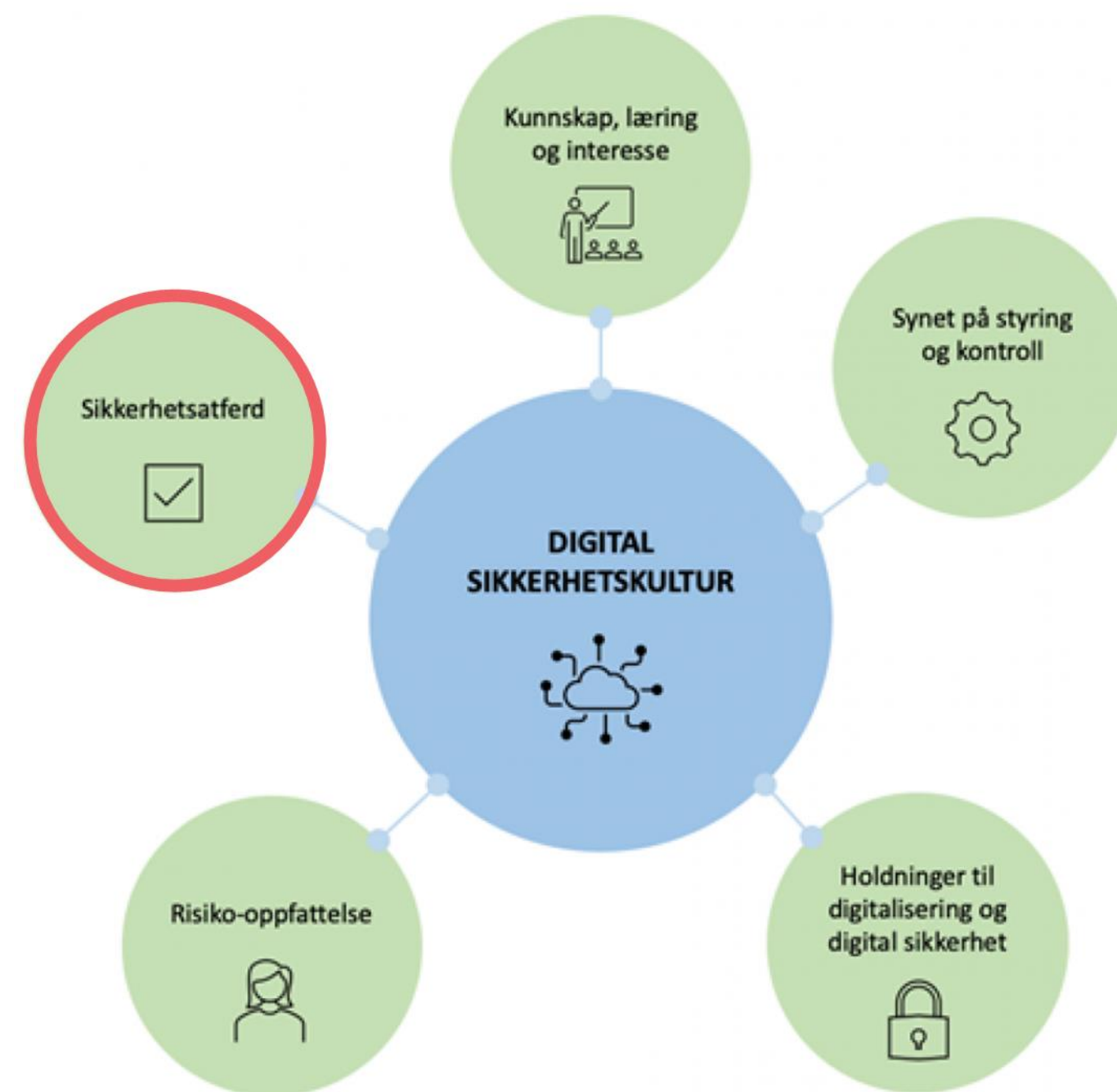

- **Ledelsen bør:**

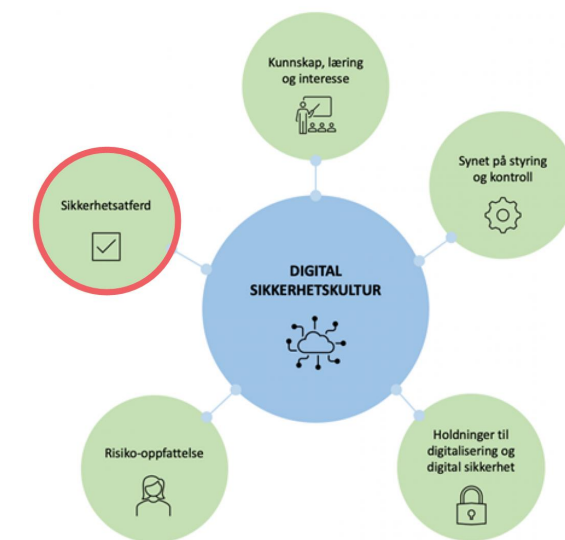
- legge føringer (for eksempel regler og retningslinjer) som er forståelige og mulige for menneskene i organisasjonen å følge.
- igangsette tiltak for å øke organisasjonens motivasjon til å sette seg inn i føringene, og å følge disse. Sanksjoner og incentiver bør velges med omhu, og effekten av dem bør kartlegges og evalueres.
- etablere varslingsordninger slik at organisasjonen kan varsle om hendelser og andre sikkerhetsrelaterte forhold. Det bør vurderes om ordningen skal legge til rette for anonym varsling.
- kommunisere til organisasjonen hvordan digital sikkerhet styres, hvem som setter føringene, hva som er den enkeltes ansvar, hvor den enkelte kan finne informasjon etc.
- kommunisere relevante føringer til organisasjonen ved tilsettinger, når reglene endres eller når endringer i risikobildet tilsier at føringene bør kommuniseres på ny.

Sikkerhetsadferd

- Kartlegger adferdsmønstre for å:
 - lære mer om hva de ansatte faktisk gjør i ulike situasjoner
 - etterprøve om organisasjonen som helhet følger føringene som blir gitt
 - vurdere effekten av opplæring og holdningskampanjer

Eksempelspørsmål

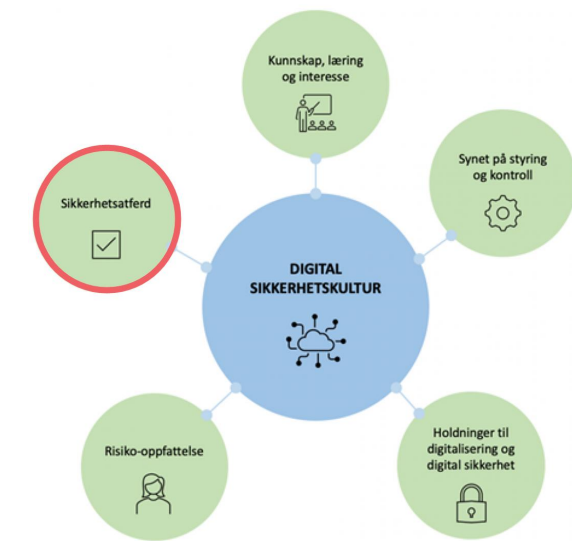
26) I hvilken grad poster du informasjon om arbeidet ditt i sosiale medier?

- I svært liten grad
- I ganske liten grad
- I ganske stor grad
- I svært stor grad
- Vet ikke

Sikkerhetsadferd

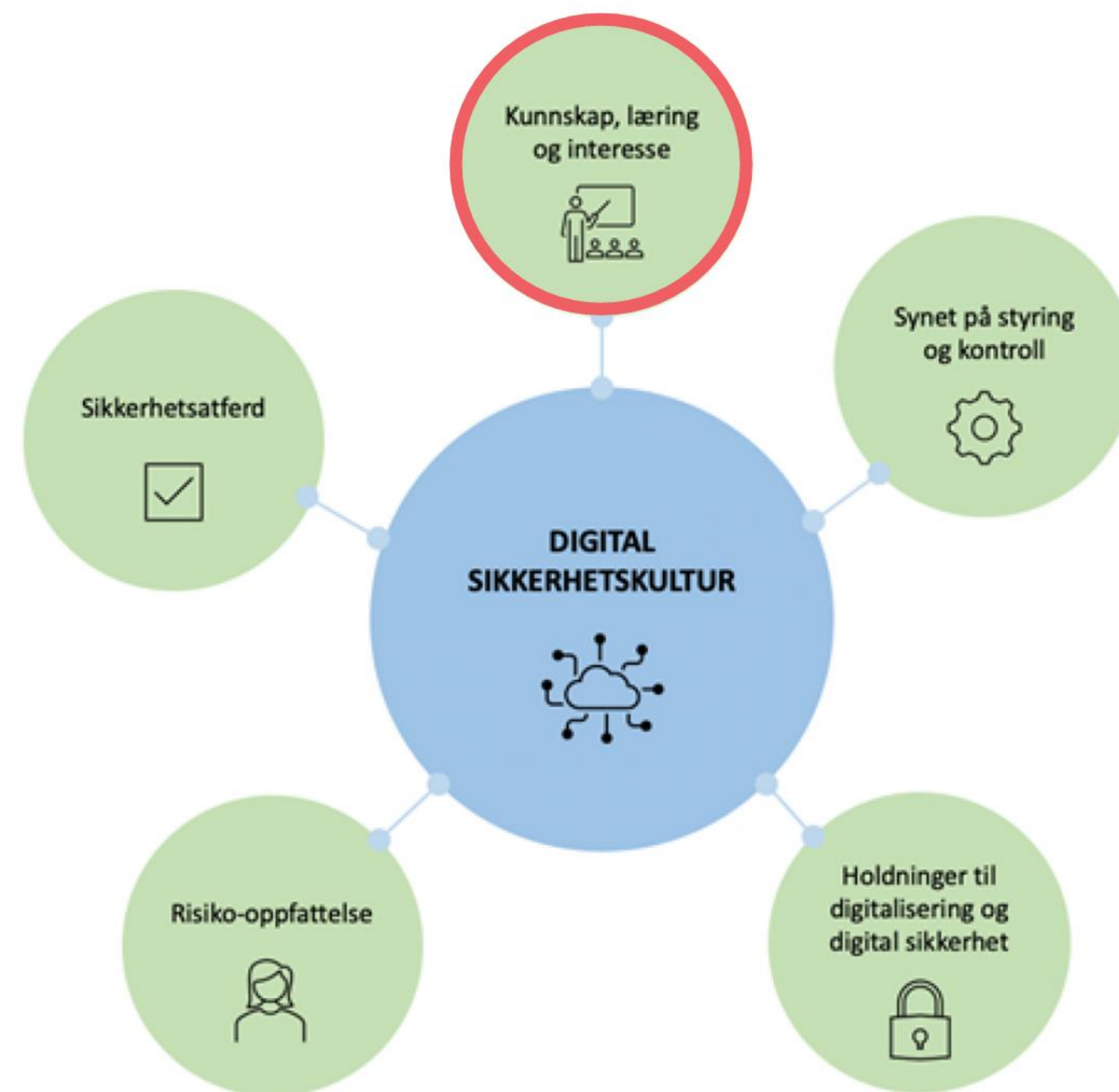
- **Ledelsen bør:**

- fastsette adferdsnormer, basert på hvilken adferd som er ønskelig, og gå foran med et godt eksempel.
- innføre tiltak som motiverer organisasjonen til å etablere ønskede adferdsnormer.
- innføre kompetanseheving basert på hva som er ønskede adferdsnormer.
- fokusere på den enkeltes mestringsfølelse, ikke bare nødvendig kunnskap.
- fokusere på at adferdsnormene må være mulig å gjennomføre for menneskene i organisasjonen. Det bør tas hensyn til at menneskene på ulike arbeidsplasser har ulik kompetansebakgrunn og -sammensetting.
- legge til rette for at organisasjonen kan gjennomføre øving og trening innen digital sikkerhet. Dette bør tilrettelegges for den enkelte, for team og hele organisasjonen.

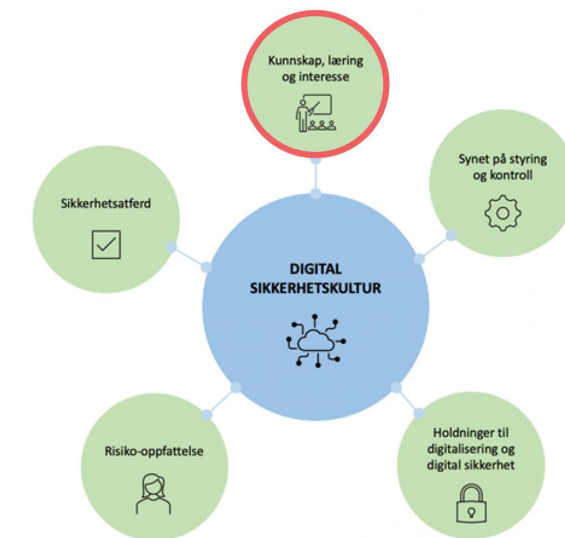

Kunnskap, læring og interesse

- Hvordan lærer de ansatte om digital sikkerhet?
- Kartlegger:
 - kunnskapen i organisasjonen
 - Hvordan læringsprosesser skjer
- Gir grunnlag for å evaluere effekten av kunnskapsheving

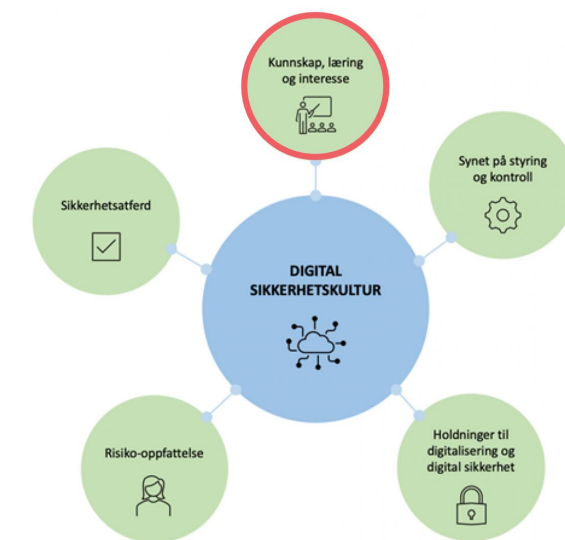
Eksempelspørsmål

30) Har virksomheten tilbudt opplæring i digital sikkerhet i løpet av de to siste årene?

- Ja, og jeg har deltatt
- Ja, og jeg har ikke deltatt
- Nei
- Vet ikke

Kunnskap, læring og interesse

- **Ledelsen bør:**

- beslutte hva det er behov for at organisasjonen kan om digital sikkerhet, og utarbeide kompetanseplaner og opplæringsplaner.
- sørge for at alle får et felles kunnskapsgrunnlag ved ansettelse.
- sørge for jevnlig kunnskapsheving når noe skjer, basert på sikkerhetshendelser, ved omorganiseringer eller ved innføring av nye digitale systemer.
- stimulere til læringsprosesser som er effektive og som passer virksomheten (For eksempel e-læring, klasseromsundervisning eller foredrag).